

SOSYAL HİZMET VE DANIŞMANLIK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN İSTİHDAM SORUNLARI

Selman YARCI¹, Polat S. ALPMAN²

ÖZET

Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü ön lisans mezunları belli başlı istihdam sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunların başında, mezun öğrencilerin meslek tanımlarının olmaması ya da mevcut tanımların bazı karışıklara yol açması gelmektedir. Olmayan ya da eksik olan iş tanımları, *makro düzeyde* Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümünün kalkınmaya olan katkısını geciktirme ya da kesintiye uğratmaktadır. Kalkınmaya katkı ancak söz konusu meslek elemanlarının alanda yer bulabilmeleriyle mümkün olduğu için istihdamı olmayan bir mesleğin, kendisinden beklenen mesleki katkıyı veremeyeceği açıktır.

Mezzo düzeyde, iş tanımlarının yapılmaması ve bu nedenle ortaya çıkan eksiklikler, diğer Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümlerindeki eğitim müfredatları arasında belirgin bir farkın ortaya çıkmasıyla neticelenmektedir. İş tanımı olmayan ve alanda yer alamayan meslek elemanlarının hangi niteliklere sahip olmalarının gerektiği noktasında da söz konusu bu eksiklik bir belirsizliği ve buna bağlı olarak da çeşitli karışıklıkları beraberinde getirmektedir. *Mikro düzeyde* ise karşılaşılan en önemli sorun, öğrencilerin motivasyonlarının düşmesi ve eğitim sonrası ne yapacakları konusundaki belirsizliklerdir.

Bu çalışma, mevcut durumdan hareketle Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü ön lisans mezunlarının istihdam sorunlarını oluşturan başlıca sebep olarak iş tanımlarının olmaması ya da yapılmış tanımların yetersiz ve karmaşık olduğu varsayımından hareketle, konu ile ilgili gözlemlerden ve literatür taramalarından hareket ederek sorunların tespiti ve çözüm önerileri getirmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet ve Danışmanlık, Mesleki Formasyon, Meslek Tanımı.

EMPLOYMENT PROBLEMS OF SOCIAL SERVICES AND COUNSELLING ASSOCIATE DEGREE STUDENTS

ABSTRACT

The graduates of Social Services and Counselling Associate Degree Programme encounter several issues regarding the employment. The most substantial problem involves the absence of a definite job description and the complexities caused by the existing descriptions. At the macro-level, nonexistent or inadequate professional job descriptions delay the contributions to be made by the Social Services and Counselling Associate Degree Programme to the economic and social development. Since the probability of a major contribution to the development merely depends on the inclusion of the member of the profession in the field, it becomes obvious that a profession without employment opportunity fails to provide the expected professional contribution.

At the meso-level, nonexistence of job description and the consequent deficiencies result in significant differences among the curricula of Social Services and Counselling Associate Degree Programmes throughout the country. The uncertainty of the criteria regarding the qualifications of the professionals stands out as another problem following the complexities related to the indefinite job description. At the micro-level, the main disadvantages are faced when the students lose their motivation and feel anxiety concerning their future. This study hypothesizes that the primary employment problems of Social Services and Counselling Associate Degree Programme students are caused by the lack of a clear professional profile and job description, and the deficiency of the available descriptions. Therefore, the purpose of the study is to identify the problems regarding employment and propose possible solutions with reference to the literature research of the related field.

Keywords: Social Services and Counselling Associate, Professional Formation, Profession Description.

¹Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi, Çınarcık MYO, selmanyarci@gmail.com

²Öğr. Gör., Yalova Üniversitesi, Çınarcık MYO, polatalpman@gmail.com

Giriş

Modern toplumlar, heterojen yapıları gereği, ileri düzeyli ve farklılaşmış iş bölümü ve uzmanlaşmanın gözlendiği toplumlardır. Toplumu oluşturan unsurlar farklılıkları dolayısıyla bir bütün oluştururlar. Toplumlar geliştikçe karmaşıklaşırlar. Söz konusu bu karmaşıklık, yeni işbölümü ve uzmanlaşmalar olarak kendini gösterir. Böylece yeni ihtiyaçları karşılamaya yönelik yeni yapılar toplum tarafından oluşturulur. Bu çerçevede her geçen gün yeni bir meslek yeni bir toplumsal ihtiyacı karşılamak adına toplumun karmaşık yapısına eklenmektedir.

Sosyal Hizmet, modern toplumlar içerisinde karşılaşılan sosyal sorunlara çözüm aramak, modern bireylerin refahını sağlamak amacıyla teşekkül etmiş hem akademik hem de pratik bir disiplindir. Gelişmiş ülkelerde daha eski bir geçmişe sahip olmakla beraber Sosyal Hizmet Türkiye’de, pratik uygulamaları erken dönemlere tarihlenebilmekle birlikte (Çavuşoğlu, 2014), yüksek öğrenime ancak 1961 tarihinde Sosyal Hizmetler Akademisi ile birlikte girmiştir (Tomanbay, 2011: 1). O günden itibaren farklı isimler ve organizasyon şemalarıyla birlikte toplumsal bir ihtiyacı karşılamaya yönelik misyonuna devam etmiştir. Aradan geçen yarım asırda toplumlar oldukça köklü değişimlere maruz kalmışlar ve karmaşıklıklarını artırmışlardır. Artan karmaşıklığın bir sonucu olarak hem sosyal çalışmacıların görev ve sorumluluklarına paralel olarak iş yükleri artmış hem de karmaşıklaşan ve farklılaşan işbölümü yeni uzmanlık alanlarına olan ihtiyacı ortaya çıkartmıştır.

Piyasa şartlarının da baskısıyla ortaya çıkan bu yeni meslek alanlarının gerektirdiği nitelikli meslek elemanlarının yetiştirilmesi başta yüksek öğrenim kurumlarının sorumluluğundadır. Bu noktada 9. Kalkınma Planında “eğitimin işgücü talebine duyarlı hale getirilmesi” (Kalkınma Bakanlığı, 2006: 38-39) ve “eğitimin işgücü talebine duyarlılığının artırılması” (Kalkınma Bakanlığı, 2006: 84-85) başlıklarıyla stratejiler ve politikalar oluşturulmuştur. Söz konusu bu politikalar neticesinde piyasa şartlarının ihtiyaç duyduğu nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi ve böylece piyasa şartların ihtiyaç duyduğu bir boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Ayrıca onuncu kalkınma planında vurgulandığı şekliyle toplumun sosyal hizmet mesleğine olan ihtiyacının artması, sosyal hizmet çalışmalarının daha karmaşık hale gelmesini ve daha efektif bir şekilde sunulması ihtiyacını ortaya çıkartmıştır. Bu noktada “Sosyal hizmet ve yardım alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek, aile yanında bakımı destekleyen modeller geliştirilecek, kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliği iyileştirilecektir” (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 44) ifadesi, dokuzuncu kalkınma planında zikredilen “ara eleman” ihtiyacıyla birleştirildiğinde açık bir şekilde sosyal hizmet mesleğinde de ara eleman ihtiyacının ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümleri tamda böylesi bir ihtiyacın iz düşümü olarak sosyal hizmet alanında bir boşluğu doldurmak adına nitelikli ara eleman yetiştirmeyi amaçlayan yüksek eğitim birimleridir.

Sosyal Hizmetlerde Ön lisans Eğitimi

Günümüz modern toplumlarında artan işbölümü ve uzmanlaşma neticesinde meslekler alt dallara ve uzmanlık alanlarına ayrılmakta, bu ise yeni mesleklerin doğmasını beraberinde getirmektedir. Bu mesleklerden bazıları diğerlerine destek amacı taşımakta ve bu yönde yeni bir meslek olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylesi mesleklerin temel amacı, bir başka mesleğe destek olmak, onu desteklemek olarak ifade edilebilir. Bu amaç doğrultusunda eğitim kurumları nitelikli insan gücünü yetiştirmek üzere tesis edilmektedir. Böylesi bir amaçla kurulan yüksek eğitim kurumlarından bir tanesi de Meslek Yüksekokullarıdır. Meslek yüksekokulları, “Belirli mesleklerle yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan, yılda iki veya üç dönem olmak üzere iki yıllık eğitim öğretim sürdüren, ön lisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumudur” (YÖK, 1981). Bu noktada meslek yüksekokulları nitelikli ara insan gücü/ara eleman yetiştirmeyi amaçlayan yüksek öğretim kurumlarıdır.

Her mesleğin olduğu gibi sosyal hizmet mesleğinin de içinde bulunduğu şartlar böylesi bir ihtiyacı beraberinde getirmektedir. Bu noktada hizmet sunan meslek elemanı ile başvuran veya hizmete ihtiyaç duyan ilgili birey arasında duracak bir ara elemana ihtiyaç doğal olarak vardır.

“Ara eleman, işlevsel olarak, bir mal ve hizmet üretim sürecinde o mal ya da hizmeti tasarlayan, planlayan, yatırımını yapan ve işleten meslekler ile mal ya da hizmeti gerçek anlamda üreten kişilerin sahip oldukları meslek ya da nitelikler arasında (üretici işçiler, hizmet elemanları...) bağlayıcı, destekleyici ya da yardımcı işlev taşıyan meslek elemanıdır”... “bağ kuran, böylelikle, işin yürümesini, üretimin artmasını, hizmetin nitelikçe daha iyi olmasını sağlayan varlıkları yadsınamaz, vazgeçilemez meslek elemanlarıdır”... “sosyal meslekler düzleminde, hizmet sunan meslek sahibi ile başvuran ilgili kişi (müşteri, başvuran, hasta, hizmet alan...) arasında gerekli bağı kuran, kurumsal bağlamda eşgüdüm kuran ve bunlarla ilgili işleri yapan kişidir”... “sosyal alanda da planlama ile üretim, nitelikli hizmet ile hizmet alımı arasında iletişim sağlayan, kurumsal düzlemde eşgüdümü kuran, bu çerçevede gerekli işleri yapan kişidir” (Tomanbay, 2011: 39-40).

Yukarıdaki tanımdan da açıkça anlaşılacağı üzere Sosyal Hizmet ve Danışmanlık bölümlerinde ön lisans tamamlayan öğrenciler alana, sosyal çalışmacıların işlerini yapmak üzere değil; bilakis kendi işlerini yapmak üzere çıkacaklardır. Dolayısıyla Sosyal Hizmet lisans mezunu ile Sosyal Hizmetler programı ön lisans mezunu kişiler, birbirlerine rakip olarak değil; ancak ve ancak birbirlerini tamamlayan iki farklı uzmanlaşmaya sahip profesyoneller olarak alanda beraber çalışabileceklerdir.

Bu noktada sosyal hizmet alanında ara elemanlara olan ihtiyaç, onların yapacakları işler ve mesleki yeterlilikleri şu şekilde özetlenebilir:

a) Sosyal çalışmacıların görev ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getirmelerini sağlayacak, onları bürokratik ve kırtasiye angaryalardan kurtaracak ve işlerine yoğunlaşmalarını sağlayacak yardımcıları olan ihtiyaçları gün geçtikçe artmaktadır. Yeni toplumsal ihtiyaçlar bağlamında çeşitlenmiş ve karmaşıklaşmış sosyal sorunlarla baş etmek için gerekli donanımın sağlanması için kendini yetiştirme faaliyetlerinde bulunma, uzmanlık gerektiren görüşmeleri yapma, uygulamaların verimini ve etkinliğini artırma ve sosyal inceleme raporu (SİR) hazırlama gibi konulara zaten yeterince vakit harcamaktadır. Ayrıca bir iş yükü olarak daha teknik konularla, sekreteryaya ve kırtasiye işleriyle ilgilenmek, sosyal çalışmacıyı esasen yapması gereken mesleki müdahalelerden alı koymakta ya da söz konusu bu müdahalelerin gecikmesine neden olmaktadır. Kaldı ki sosyal çalışmacı mesleği/görevleri gereği her daim büro dışı alan müdahaleleri de yapmak durumundadır.

b) Bu noktada sosyal çalışmacıların saha çalışmalarını gerçekleştirdiği süreçte bürolarda yürütülmesi gereken hazırlayıcı/tamamlayıcı çalışmaları yapacak bir yardımcıya –hatta yardımcıları- ihtiyaçları vardır. Başvuranların karşılanması, görüşmelerin düzenlenmesi, ön görüşmelerinin yapılması, sosyal çalışmacının gerçekleştirdiği görüşmelerin sekreteryasının yapılması, dosyaların, arşivlenmesi, yazışmaların takibi, gerektiğinde müracaatçıların durumlarına uygun yönlendirmelerin yapılması vb. işler ara elemanlar tarafından gerçekleştirilmesi gereken *teknik işler* kısmındadır. Söz konusu bu teknik işleri sosyal çalışmacılara yüklemek, onların asıl görevlerinin bürokratik işlere feda edilmesi anlamı taşımaktadır. Kaldı ki zaten bürokratik işler zaten ayrı bir profesyonellik alanını oluşturmaktadır ve Sosyal Hizmet lisans eğitimi söz konusu bu formasyonu vermemektedir.

c) Bütün bu işleri hakkıyla yapma becerisine sahip ara profesyoneller,

“...sosyal hizmet alanlarında çalışmak üzere özel öğrenimden geçmiş, insan bilgisi, iletişim ve eşgüdüm bilgileri almış, kavrayışı iyi, insan anlayışı üstün, eli çabuk, hızlı çalışmayı seven, teknik donanım bilgileri yeterli, on parmak daktilo yazmayı ve sestem elektronik ortama kayıt almayı bilen, dilbilgisi kusursuz, insan ilişkileri iyi, güleryüzlü, sabırlı, disiplinli meslek elemanlarıdır” (Tomanbay, 2011: 55).

Temelde dezavantajlı, travma yaşamakta olan vb. hassas bireylerle çalışan sosyal hizmet mesleğinde hangi düzeyde çalışılırsa çalışılsın, teknik yeterlilik haricinde güçlü ve gelişmiş bir kişiliğe ve sosyal beceriye sahip, empati kurabilen yetişmiş profesyoneller olmak bir zorunluluktur. Bu husus ara elemanlar için de geçerlidir. Dolayısıyla sosyal çalışmacılarla çalışacak ara elemanların da sosyal hizmet mesleğinin gerektirdiği temel donanıma sahip olmaları kaçınılmaz bir gerekliliktir. Tam da bu sebepten sosyal çalışmacıyla çalışacak olan ara elemanlar ancak Meslek Yüksekokullarında onlara verilen eğitim sayesinde gerekli donanımlara kavuşabileceklerdir.

Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü Öğrencileri ve Mezunları

ÖSYM 2014 kılavuzuna göre Türkiye’de faaliyette olan Meslek Yüksekokullarının sayısı, üçü açık öğretim, üçü özel üniversite ve dokuz tanesi de devlet üniversitesi olmak üzere toplam on beştir (YÖK, 2014). Bunlardan ilk kurulan ve alana yönelik ilk mezunlarını veren Meslek Yüksekokulu Anadolu Üniversitesi Açık öğretim fakültesine bağlı Sosyal Hizmetler ön lisans programıdır. Açık öğretim Sosyal Hizmetler programı ilk öğrencilerini 2009’da almış ve ilk mezunlarını ise 2011’de vermiştir (Çay, 2011). Örgün eğitimde ise ilk kurulan (23.11.2011) ve ilk örgün öğretim ön lisans öğrencilerini kabul edip (2012-2013) alanda istihdam edilmek üzere mezun veren Sosyal Hizmetler ön lisans programı Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Sosyal Hizmetler programıdır¹. İkinci öğretim programıyla birlikte sadece Çınarcık Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmetler programı 2014-2015 öğretim yılında toplam 80 öğrenci mezun edeceği öngörülmektedir. 2014 yılı tercih kılavuzu verilerine dayanarak kabaca bir hesaplama, Sosyal Hizmetler programı örgün öğretimde bir yılda kontenjan sayısı yaklaşık 685 öğrenciyi bulmakta ve açık öğretim programlarında ise bu rakam yaklaşık 22.550 öğrenciyi bulmaktadır (YÖK, 2014). Ayrıca yetişmiş ara elemanlara alanın duyduğu ihtiyaç dolayısıyla her geçen gün Sosyal Hizmetler ön lisans programlarının sayısının artacağı ön görülebilir.

¹ Konuyla ilgili olarak Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümünün, ilgili program hakkındaki tanıtımına ve konuyla ilgili açıklamalarına bakılabilir: <http://www.yalova.edu.tr/icerik/5194/3051/program-tanitimi.aspx> [03.04.2015, 12:40].

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanmış faaliyet raporlarında da sosyal hizmet sunumundaki etkinliğin sağlanması amacıyla bazı tedbirler ve stratejiler ön görülmüştür. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2013 faaliyet raporunda belirtildiği üzere sosyal hizmet alanıyla ilgili bir takım öncelikler ve bu önceliklerle uyumlu bir takım tedbirlerin alınması planlanmaktadır. Bu öncelik ve tedbirler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 1: Sosyal Hizmet İle İlgili Planlama Tablosu I

Öncelik	Tedbir
Sosyal Hizmet sunumunda etkinliğin sağlanması amacıyla nitelikli personel ve ara eleman ihtiyacı giderilecek ve vatandaşların gönüllü katılımının artırılmasına yönelik mekanizmalar oluşturulacaktır.	Sosyal Hizmetler alanında nitelikli personel ve ara eleman yetiştirilmesi çalışmaları hızlandırılacaktır.

(ASPB, 2014: 27)

Ayrıca yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının hazırladığı 2014 faaliyet raporunda da Sosyal Hizmet sunumunda verimliliğin artırılmasına yönelik öncelik ve tedbirlere şu şekilde yer verilmiştir:

Tablo 2: Sosyal Hizmet İle İlgili Planlama Tablosu II

Öncelik	Tedbir
Sosyal Hizmet ve yardım alanında nitelikli personel eksikliği giderilecek, aile yanında bakımı destekleyen modeller geliştirilecek, kurum bakımı hizmetlerinin standart ve niteliği iyileştirilecektir.	Sosyal Hizmetler alanında personel ve ara eleman yetiştiren programların ve mezunlarının sayısı ve niteliği artırılacaktır.

(ASPB, 2015: 64)

Bu rakamlar ve stratejiler, ara elemanların gerekliliği ve istihdamının alan için değerli olduğu ön kabulleriyle birlikte düşünüldüğünde sevindiricidir. Ancak gerek alandaki ön hazırlığın yetersiz oluşu gerekse ara elemanlara yönelik resmi kanallardaki hazırlıkların yetersiz oluşu, söz konusu ön lisans programlarından mezun olanların bazı sorunlarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Bu sorunların başında ise istihdam sorunu gelmektedir.

Sosyal Hizmetler Ön lisans Mezunu Ara Elemanların İstihdam Sorununun Başlıca Nedenleri ve Sonuçları

Sosyal Hizmet ve Danışmanlık ön lisans mezunlarının istihdam sorunu yaşamalarının en temel sebebi, mezun öğrenciler açısından alana yönelik bir meslek ve iş tanımlarının olmamasına ya da mevcut tanımların yetersiz ve eksik olmasından dolayı bazı karışıklara yol açmasına bağlanabilir. Söz konusu bu eksiklik ve karmaşa makro, mezo ve mikro düzeylerde bölüm ve mezunlarıyla alakalı sorunlara neden olmakta, bu sorunlar da beraberinde istihdam problemini getirmektedir.

Makro Düzeyde

Makro düzeyde istihdam sorununu oluşturan nedenler ve sonuçları temel olarak isimlendirme, meslek tanımları ve buna bağlı olarak görev tanımları noktasındaki belirsizlik ve karmaşa ve kalkınmaya katkı şeklinde sıralanabilir.

Öncelikler altı çizilmesi gereken husus ara eleman ya da meslek elemanı tanımlamasının Meslek Yüksekokulu mezunlarına ait genel bir isimlendirme olduğudur. Sosyal Hizmet sunumunda faaliyet gösterecek ara elemanların, diğer bazı bölümlerde olduğu gibi¹, kendilerine has bir tanımlamaları mevcut değildir. Mesleğe ait bir isimlendirmenin mevcut olmaması ve ara eleman ya da meslek elemanı gibi genel isimlendirmelerin kullanılmak zorunda kalınması, yukarıda bahsedilen sosyal hizmet sunumu yapacak ara elemanların niteliklerini göz ardı edici ve genelleştirici bir etkiye sahip olmaktadır. Oysa sosyal hizmet sunumu yapacak ara elemanlar alanlarıyla ilgili yeterliliğe sahip ve özel yetiştirilmiş meslek elemanları olarak alana çıkmalıdır.

Ara elemanlar Sosyal Hizmet sunumunun gerektirdiği hassasiyetin bilincinde ve gerekliliklerini yerine getirebilecek niteliklere sahip bir şekilde alana gelmelidir. Ancak bu şekilde öğrenimini tamamlamış bireylerin alana yapacakları katkı değer kazanır. Tamamda bu sebeple Sosyal Hizmetler programlarında öğrenim gören ara elemanlar *sıradan/genel* niteliklerden çok direkt alana yönelik niteliklerle donatılmış olmalıdır. Dolayısıyla bu

¹ Bkz. Yükseköğretim Kurulunun 20.11.1994 tarihli kararıyla Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokullarının Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik bölümü mezunları "Sağlık Teknikeri" ya da Adalet ön lisans programını mezunları "Adalet Meslek Elemanı" olarak isimlendirilmektedir.

tür özel niteliklere sahip mezunların iş tanımı ve görevleri de onlara özel belirlenmiş olmalıdır. Aksi takdirde meslekleri sıradanlaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir.

Bu noktada bazı adımlar atılmakla birlikte hâlihazırda sadra şifa olabilecek bir gelişmeden söz etmek pek mümkün değildir. Bazı kurumlar tarafından önerilen tanımlar olmasına rağmen, sosyal hizmet sunumunda yer alacak ara elemanlar için akredite olmuş bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Bu çerçevede öncelikle söz edilmesi gereken adım hiç kuşkusuz İŞKUR'un (2015) *Türk Meslekler Sözlüğü*'nde önerdiği *Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Meslek Elemanı* tanımlamasıdır. Burada meslek isimlendirmeye alakalı bir öneri olmasına rağmen bir meslek tanımlaması mevcut değildir. Ayrıca bu hususta değerli olan şey, alandaki ara elemanlara yönelik bir isimlendirmenin yapılmış olmasının –en azında yapılmaya çalışılmasının- kendisidir. Yoksa isimlendirmenin şu veya bu olması bir bahsi değildir.

İstihdam sorunlarına yol açan bir başka unsurda, meslek isimlendirmesinin olmamasına paralel olarak, bir meslek ve görev tanımlarının olmaması gösterilebilir. Meslek tanımlarını yapmak ve meslek standartlarını belirlemek üzere faaliyet gösteren Mesleki Yeterlilik Kurumunda (MYK, 2015), Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı faaliyet raporlarında ve Yükseköğretim Kurulunda (YÖK) da akredite olmuş bir meslek tanımı ve mesleki unvan mevcut değildir. Meslek tanımları –hatta meslek isimleri- olmayan sosyal hizmet sunumu yapacak ara elemanların alanda yer bulmaları söz konusu olamayacağından Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümlerinin ve mezunlarının kalkınmaya olan katkıları sektöre uğramakta ya da gecikmektedir.

Söz gelimi bu eksiklik Sosyal Hizmet sunumunda faaliyet gösteren Sosyal Hizmet lisans mezunlarının Sosyal Hizmetler ön lisans programı mezunlarına bakış açılarını etkilemekte ve bu meslek grubunun kendisine yönelik olumsuz tutum ve davranışları oluşturan bir karmaşıklığa da yol açmaktadır. Söz konusu bu endişe ve kaygıları haklı çıkarabilecek bazı argümanlar ileri sürülebilmekle birlikte bu konuya bildirinin sınırları içerisinde olmadığından değinilmeyecektir. Bildirinin ilgi alanına giren husus böyle karşı tavır alınan bir mesleğin gelişiminin doğal olarak sektöre ya da gecikmeye uğrayabileceğinin göz ardı edilmemesi gerektiğidir.

Mezzo Düzeyde

Mezzo düzeyde ele alınması gereken en temel konu eğitim ve istihdam işbirliğidir. Eğitim ve istihdam işbirliğini sağlayacak temel kurum ise Yükseköğretim Kurumlarıdır. Bu sebeple ekonominin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik çalışmaların yapılması üniversitelerin sorumluluğu altındadır.

Sosyal hizmet sunumunda yer alacak ara elemanların meslek tanımlarının olmayışından ve bu nedenle ortaya çıkan eksikliklerden bir tanesi de, ara eleman yetiştirmek üzere kurulmuş Yükseköğretim kurumları müfredatları arasında ortaya çıkan belirgin farklardır. Müfredatlardaki bu farkların temel sebebi, meslek ve görev tanımı olmayan ve alanda yer alamayan meslek ara elemanlarının hangi niteliklere sahip olmaları gerektiği noktasında belirsizlik ve karmaşanın mevcut olmasıdır. Dolayısıyla yüksek öğretim kurumlarında yer alan Sosyal Hizmet ve Danışmanlık bölümleri müfredatlarında bir standart oluşturulamamaktadır (Sosyal Hizmet Academy, 2015). Buna paralel olarak ders içeriklerinde de belirli bir standart oluşturulamaması dolayısıyla, söz konusu yüksek öğretim programlarından mezun olan öğrenciler, standart bir öğretimden faydalanmadan alana gelmekte ve buda ara elemanların mesleki verimliliklerini sektöre uğratmaktadır.

Özellikle Meslek Yüksekokulları, yani ön lisans öğrenimi bağlamında, olmazsa olmaz öğrenim şartlarından bir tanesi de öğrencilerin almaları gereken staj uygulaması dersleridir. Staj uygulamalarında temel hedef YÖK tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

“Bu Yönetmeliğin amacı; mesleki ve teknik eğitim bölgeleri içindeki meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrencilerin öğrenim süreleri içinde kazandıkları teorik bilgi ve deneyimlerini pekiştirmek, laboratuvar ve atölye uygulamalarında edindikleri beceri ve deneyimlerini geliştirmek, görev yapacakları iş yerlerindeki sorumluluklarını, ilişkileri, organizasyon ve üretim sürecini ve yeni teknolojileri tanımlarını sağlamaktır” (YÖK, 2002).

Sosyal Hizmet sunumu yapacak ara elemanların stajlarıyla ilgili işbirliği protokollerinden biri Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı ile YÖK arasında 21.06.2012 tarihinde imzalanmıştır. Bu işbirliği protokolünde öne çıkan hususlar şu şekilde sıralanabilir:

“Madde 6- (1)

b) “2023 Yılı Türkiye Vizyonu”na uygun olarak hedef kitleye sunulacak sosyal hizmet, sosyal yardım ve sosyal politika alanlarında ihtiyaç duyulan meslek elemanı sayılarının tespiti ve ders müfredat programının hazırlanması konularında YÖK’e önerilerde bulunmak,

ç) Üniversitelerde zorunlu staja tabii sosyal hizmet alanlarında eğitim gören öğrencilerin Bakanlık merkez ve taşra teşkilatında staj yapabilmelerini sağlamak,” (ASPB, 2012).

İşbirliği protokolünde bulunan “ders müfredat programının hazırlanması” ve “öğrencilerin ... staj yapabilmelerini sağlamak” ibareleri umut verici olsa da, istihdam sorununu ortadan kaldıracabilecek nitelikte değildir. Yukarıda bahsedilen belirsizlik ve karmaşa, müfredat ve ders içeriklerindeki belirsizliği ve meslek tanımlarının olmayışı da ayrıca alana staj uygulamasına çıkan öğrencilerin ne iş yapacaklarına yönelik belirsizlik ve karmaşayı yaşamalarına sebebiyet vermektedir. Bu noktada çözüm en baştan ara elemanların meslek ve görev tanımlarının yapılmasıyla aşılabilecektir.

Mikro Düzeyde

Makro ve mezo düzeyde yaşanan olumsuzluklar ve buna eşlik temel zemin teşkil eden mesleğin tanımsızlığından kaynaklanan sorunlar, istihdam sıkıntısı olarak kendini gösteren belirsizlik, eksiklik ve karmaşa nihayetinde sosyal hizmet alanında ön lisans programını tamamlamış ara elemanların bireysel motivasyonlarını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Meslek ve görev tanımı olmayan, standart bir öğrenim sürecini tamamlayamamış ve mesleki yeterliliklerden yoksun olması yanında ayrıca atama, iş imkanları vb olanakların da kısıtlı olması, alanda çalışan veya iş arayan ara elemanlarda ciddi motivasyon eksikliğine ve çaresizliğe yol açmaktadır.

Dolayısıyla mikro düzeyde atanma prosedürlerinin belirsizliği başta olmak üzere KPSS sürecinde belli bir kategori içerisinde değerlendirilmeyen Sosyal Hizmet ön lisans öğrencileri için çalışma sahası ciddi bir belirsizlik içermektedir. Bu durum akademik eğitim sürecine olduğu kadar mesleki tatmin ve meslekten beklentileri de önemli ölçüde etkilenmekte, ön lisans öğrencilerini DGS gibi sınavlar aracılığıyla lisans eğitime yönlendirmektedir. Ön lisans öğrencilerinin motivasyonlarının lisans eğitime yönelik olarak şekillenmesi ise programların amacını boşa çıkarmakta ve ön lisans eğitimi, lisans eğitiminin bir basamağı haline getirmektedir. Ancak DGS'nin belli bir kontenjana sahip olması ve az sayıda öğrencinin lisans eğitime hak kazanabilmesi ön lisans mezunlarının mesleki beklentilerini ve potansiyellerini ifade etmelerini sağlayacak koşulların oluşmamasına neden olmaktadır. Böylelikle atanma prosedürlerinin oluşmaması, KPSS gibi sınavların istihdam yaratmaması ve çalışma sahası ve alanı içerisindeki tanımsızlığın neden olduğu belirsizlikler, ön lisans programlarından elde edilmesi beklenen verimliliğin oluşmasında ve ortaya çıkmasında engel teşkil etmektedir.

Sonuç

Sosyal Hizmetler ön lisans programları, karmaşıklaşan toplum ve piyasa şartlarının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir mesleki formasyonun sunulabilmesine yönelik oluşturulmuş akademik birimlerdir. Sosyal Hizmetler ön lisans mezunlarının, sosyal hizmetler alanında mesleki formasyonlarının gereğini icra edebilmeleri ve üstlerine düşen vazifeleri hakkıyla yerine getirebilmeleri için öncelikle alan için gerekli bir meslek elemanı olarak tanınmaları gerekir. Bu noktada sosyal çalışmacı ile ön lisans mezunu ara elemanların birbirlerinden farklı profesyonellikler oldukları ve hangi düzeyde olursa olsun sosyal hizmet sunumunu gerçekleştirecek profesyonellerin teknik becerilerinin yanında sosyal beceriler noktasında da donanımlı olmalarının şart olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Meslek ara elemanları için hem teknik hem de sosyal beceriler Meslek Yüksekokullarındaki öğretim sürecinde kazanılacak nitelikler olmalıdır.

Bu noktadan sonra atılacak bir diğer adım sosyal hizmet sunumunda yer alacak ara elemanların mesleklerinin ve bu mesleklerin içeriğinin tanımlanması zorunluluğudur. Meslek tanımları olmayan, niteliklerinin, görev ve sorumluluklarının farkında olunmayan bir meslek grubundan alana katkı sağlaması beklenemez. Bu noktada ivedilikle Sosyal Hizmetler programı ön lisans mezunlarının unvanları, meslek tanımları ve mesleklerinin içerikleri belirlenmek suretiyle alanda yaşanan belirsizlik ve karmaşa ortadan kaldırılmalıdır. YÖK, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu ve İŞKUR başta olmak üzere Sosyal Hizmetler ön lisans mezunlarının istihdamı ile ilgili kurum ve kuruluşların çalışmalarıyla akredite edilmiş bir meslek tanımı ve içeriği üzerinde mutabakata varılmalıdır.

Böylece meslekleri tanımlanmış ve meslek içerikleri belli ara elemanların hangi niteliklere sahip olması gerektiği noktasındaki mutabakattan sonradır ki söz konusu ara elemanları yetiştirmekle yükümlü olan Yükseköğrenim kurumları da üstlerine düşen vazifeleri yerine getirebileceklerdir. Bu noktada nitelikli ön lisans öğrencilerinin yetiştirilebilmesinin şartı akademik eğitimin bir standarda kavuşturulmasından geçmektedir. Üniversitelerdeki Sosyal Hizmetler programlarında yer alan müfredat ve ders içerikleri arasındaki farkın ortadan kalkması ve bir standarda kavuşması ise ancak kimin hangi niteliklere göre yetiştirileceği noktasında bir mutabakat olduğunda gerçekleşebilecektir.

Bu niteliklere göre öğrenimini tamamlamış, hangi meslekten olduğunu ve hangi niteliklere sahip olması gerektiğini bilen, mezuniyetten sonra kendi mesleki uzmanlık alanında istihdam edilen ve alana çıkmakta sorun

yaşamayan, alana çıktığında ise ne yapacağını bilen ön lisans mezunları kendileri ve mesleki alanları ile barışık olacağından iş ve hayat tatmini yaşayan ve kendini gerçekleştirme potansiyeline sahip bireyler olarak toplumsal yaşamda yer alacaklardır.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2012) "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İle Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü" kısa link: <http://goo.gl/gDNxL> [03.04.2015, 17:03].
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014) *2013 Faaliyet Raporu*, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015) *2014 Faaliyet Raporu*, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Çavuşoğlu, T. (2014). *Sosyal Hizmetler Tarihinde "Kilometre Taşları"*, Ankara: Kadın ve Sosyal Hizmetler Vakfı.
- Çay, Murat (2011) "Açık Öğretim Fakültesi (2Yıllık) Sosyal Hizmet Bölümü Hakkında Genel Bilgiler ve Sık Sorulan Sorular", kısa link: <http://goo.gl/MV2wXU> [03.04.2015, 12:37].
- İŞKUR (2015) "Türk Meslekler Sözlüğü", kısa link: <http://goo.gl/8qE6ql> [25.03.2015, 18:05].
- Kalkınma Bakanlığı (2006) "9. Kalkınma Planı (2007-2013)", *Resmi Gazete*, Sayı: 26215.
- Kalkınma Bakanlığı (2013) *10. Kalkınma Planı (2014-2018)*, Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- MYK (2015) "Meslek Standartları Listesi", kısa link: <http://goo.gl/jRU1DS> [25.03.2015, 17:57].
- Sosyal Hizmet Academy (2015) "Sosyal Hizmetler Programı Müfredat-Eğitim Farklılıkları", kısa link: <http://goo.gl/CJzTuY> [03.04.2015, 14:39].
- Tomanbay, İ. (2011). *Sosyal Hizmetlerde Açık Öğretim ve Ara Elemanlar: Sosyal Çalışma ve Sosyal Teknikerlik*, Ankara: Sabev.
- YÖK (1981) "Yükseköğretim Kanunu", *Resmi Gazete*, Sayı: 17506, kısa link: <http://goo.gl/Ht26ps> [03.04.2015, 17:14].
- YÖK (2002) "Meslekî Ve Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik", kısa link: <http://goo.gl/tYATGw> [03.04.2015, 14:53].
- YÖK (2014) "Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu", kısa link: <http://goo.gl/6hQ51K> [03.04.2015, 12:53].